

Ohjauksen koulutus-
ja tutkimusyksikkö

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

ISSN 1796-4717

Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

**OSALLISUUTTA? ESTEETTÖMYYYTTÄ? TASAVERTAISUUTTA?
Ruskeasuon koulun 9-luokkalaisten työelämään tutustuminen**

Inkeri Miinalainen

2008

**Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos
Ohjausalan koulutus- ja tutkimusyksikkö**

TIIVISTELMÄ

Miinalainen, Inkeri

Osallisuutta? Esteettömyyttä? Tasavertaisuutta? Ruskeasuon koulun 9-luokkalaisten työelämään tutustuminen.

Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Ohjauksen Koulutus ja Tutkimus, 2008, 25s.

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

Tässä työssä tarkastellaan liikuntavammaisten 9-luokkalaisten työelämään tutustumista. Teoreettisena viitekehysenä on sosiokonstruktivistinen oppimiskäsitys ja sosiodynaaminen ohjausteoria. Työelämään tutustumisessa hyödynnettiin oppilaiden haastatteluja ja niiden perusteella on toteutettu työelämään tutustumisjakso. Käytännön jakson jälkeen oppilaat arvioivat tet -jaksoaan puhepiirissä ja tekivät tet -raportin. Oppilaat arvioivat, miten he selviäisivät niistä työtehtävistä, joihin he olivat tutustumassa. He arvioivat työpaikan ilmapiiriä ja sitä, miten heihin suhtauduttiin. He arvioivat myös sitä, miten työpaikalla pystyi liikkumaan sen apuvälineen kanssa, joka kullakin oli. Lopuksi työssä pohditaan, kuinka Ruskeasuon koulun oppilaiden työelämään tutustumista voitaisiin kehittää osana oppilaanohjausta. Tärkeimpänä kehittämiskohteena on koulukohtaisen opetussuunnitelman ajantasaistaminen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaiseksi siten, että siihen on laadittu suunnitelma työelämään tutustumisesta.

Avainsanat: työelämään tutustuminen, osallisuus, saavutettavuus, esteettömyys, tasavertaisuus, ohjaus, dialogi

Abstract

Miinalainen, Inkeri

Inclusion? Accessibility? Equality? Acquainting Ruskeasuo school 9 –class students with working life.

Jyväskylä: University of Jyväskylä. Department of teacher education. Guidance and Counselling Education and Research Unit.

Guidance and Counselling development projects and practices, 2008, 25 p.

This work studies how physically disabled 9–class students familiarized themselves with working life. Theoretical background is based on socio-constructivist learning theory and sosiodynamic counselling theory. Student interviews were used as part of working life familiarization. The introductory period to working life was carried out on the basis of the initial interviews. After the introductory period the students assessed their relation to with working life in a speech-circle and they wrote a report dealing with the introductory period. Students assessed how they could manage those tasks they were studying. They also assessed the atmosphere in the working place and how people welcomed them. They also assessed how they were able to move in the workplace with their personal aids. At the end of the report possibilities to develop working life familiarization as a part of school counselling in Ruskeasuo school were discussed. The most important objective is to update the curriculum of the school according to the national core curriculum so that a plan dealing with working life familiarization will also be included.

Keywords: working life familiarization, involvement, accessibility, absence on grounds for disqualification, equality, counseling, dialogue

SISÄLLYS

1	KEHITTÄMISHANKE – 9 -LUOKKALAISTEN TYÖELÄMÄÄN TUTUSTUMINEN	5
1.1	Työelämään tutustuminen peruskoulussa.....	5
1.2	Työelämään tutustuminen koulukohtaisessa opetussuunnitelmassa.....	6
1.3	Urasuunnittelu.....	6
1.4	Osallisuus.....	6
1.5	Saavutettavuus ja esteettömyys.....	7
1.6	Tasavertaisuus.....	8
2	TET -JAKSOJEN SUUNNITTELU JA VALMISTELU.....	9
2.1	Ruskeasuon koulu, oppimis-, osaamis- ja kehittämiskes- kus.....	9
2.2	Oppilaiden alkuhaastattelut joulukuussa 2007.....	9
2.3	Verkostoituminen.....	10
2.4	Suppea työelämään tutustumiskurssi.....	12
3	KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS.....	14
3.1	Yhteinen tet -palaute – puhepiiri.....	14
3.2	Tet -raportit.....	15
3.2.1	Osallisuus.....	15
3.2.2	Tasavertaisuus.....	15
3.2.3	Saavutettavuus, esteettömyys.....	16
4	POHDINTA.....	17
	LÄHTEET.....	20
LIITE 1	Tet-raportti.....	22

1 KEHITTÄMISHANKE – 9-LUOKKALAISTEN TYÖ- ELÄMÄÄN TUTUSTUMINEN

Keskustelin kehittämishankkeesta koulumme pedagogisen johtajan ja oppilaan ohjauksen tehtäviä hoitavan opettajan kanssa. Opinto-ohjaaja kertoi, että työelämään tutustumisjaksoja ei ole järjestetty muutamaan vuoteen. Hänen mukaansa niitä ei ole ollut aikaa järjestää. Useimmat oppilaat tarvitsevat avustajan mukaansa ja sitä ei ole ollut mahdollista järjestää. Kehittämishanke tuntui tervetulleelta. Sain esimieheltäni luvan lähteä oppilaiden mukana työelämään tutustumisjaksoille, mikäli työnantaja edellytti sitä. Ruskeasuon koulussa opiskeli lukuvuonna 2007 – 2008 yksitoista 9 -luokkalaista oppilasta. He olivat kahdessa luokassa, toisessa oli 6, toisessa 5 oppilasta.

Kehittämishankkeeni perustuu konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen ja ohjattuun osallistumiseen. Oppiminen on sosiaalinen ilmiö, jota ei voi pitää irrallaan sosiaalisesta, kulttuurisesta ja historiallisesta kehyksestään. Oppimista tapahtuu silloin kun ihmiset sosiokulttuuristen prosessien kautta tulevat osaksi yhteisöään ja elävät siinä. (Peavy 2001.) Kehittämishankkeen tavoitteena oli, että oppilaat osallistuisivat aktiivisesti omien asioittensa hoitamiseen ja kokisivat työelämään tutustumisjaksonsa suunnittelun, tavoitteiden asettamisen ja toteutuksen motivoivaksi ja mielekkääksi sekä arvioisivat tekemäänsä ja miettivät uusia tavoitteita kokemuksiinsa perustuen. Oma tehtäväni oli ohjata oppilaita tiedon aktiivisessa etsimisessä ja tulkitsemisessä. Tavoite oli oppia tekemällä, luoda kunkin oppilaan näköinen työelämään tutustumisjakso.

Tarkastelen liikuntavammaisten koululaisten työelämään tutustumista erityisesti osallisuuden, esteettömyyden, saavutettavuuden ja tasavertaisuuden näkökulmasta.

1.1 Työelämään tutustuminen peruskoulussa

”Oppilaalle tulee järjestää työelämään tutustumisjaksoja koulutus- ja ammatinvalintojensa perustaksi ja työn arvostuksen lisäämiseksi. Oppilaan tulee voida hankkia oma-kohtaisia kokemuksia työelämästä ja ammanteista aidoissa työympäristöissä. Työelämään tutustumisen yhteydessä oppilaalle tulee järjestää mahdollisuus arvioida hankkimiaan tietoja ja kokemuksia. Opetussuunnitelmaan tulee laatia suunnitelma työelämään tutustumisen järjestelyistä” (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004).

Koulun opetussuunnitelmaan tulisi sisältyä ohjausmalli, johon kuuluu oppilaan kasvun ja kehityksen tukeminen, opintojen ohjaus sekä ura- ja elämänsuunnittelun ohjaus. Se tapahtuu koulun ja koulun ulkopuolisten asiantuntijoiden yhteistyönä. Työelämään ja ammatteihin tutustuminen tulisi tapahtua suunnitelmallisesti ja teemat tulisi kirjata opetussuunnitelmaan (Ikonen & Virtanen 2007.)

1.2 Työelämään tutustuminen koulukohtaisessa opetussuunnitelmassa

Ruskeasuon koulun koulukohtaisessa opetussuunnitelmassa työelämään tutustumista ei ole erikseen mainittu. Oppilaanohjauksen tavoitteena 7-9-luokkalaisilla on, että oppilas hankkii tietoa ammattialoista, ammateista ja työelämästä sekä saa virikkeitä yrittäjyydestä. Oppilaanohjauksen tavoitteena on omien asioiden hoitaminen, avun pyytämisen harjoittelu, vuorovaikutustaitojen ja sosiaalisten pelisääntöjen harjaannuttaminen ja ympäristönhallinnan opettelu. Aikuisuuteen kasvamisen tavoitteena on päästä unelmista realismiin, opetella sietämään stressiä ja tutustuminen koulutusjärjestelmään ja ammatteihin. Nuori aikuinen harjoittelee vastuun ottamista itsestään, toisista ja omien asioidensa hoitamisesta ja tiedostaa velvollisuutensa ja oikeutensa. (Ruskeasuon koulun koulukohtainen opetussuunnitelma 2006.)

1.3 Urasuunnittelu

Ura ymmärretään sosiodynaamisessa ajattelussa siten, että ihmisen koko elämä on hänen uransa. Ohjaus on yleinen elämänsuunnittelun menetelmä. Urasuunnittelu ei ole vain keino valita, mitä työtä tekisi, vaan se on menetelmä oman elämän suunnitteluun. Siihen sisältyvät työ, terveys, ihmissuhteet, vapaa-ajan toiminnat ja henkiset ja hengelliset asiat.

Vokaatio ymmärretään ajattelussa kutsumukseksi, jossa ihminen alkaa tuntea sisäistä tai ulkoista vetoa tai intohimoa tiettyyn asiaan. Näin ammatinvalinnassa on kysymyksessä koko elämää koskeva valinta, joka on täynnä merkitystä ja jonka ihminen kokee koskettavan koko elämälleen valitsemaansa suuntaa. (Onnismaa, Pasanen & Spangar 2004, 40.)

Vammaiset nuoret saavat yhteiskunnan tukea opintoihinsa. On tärkeää, että heillä on tasavertainen oikeus tehdä myös ”väärää” valintoja opintopolullaan, kuten valtaväestön opiskelijoillakin. Kokemusten kautta voi oppia ja harjoitella asioita. Vammaisten nuorten on tärkeää opetella olemaan oman elämänsä subjekteja. He tarvitsevat monissa asioissa apua ja tukea, mutta se ei saa tarkoittaa sitä, että heille ajatellaan asiat valmiiksi. Vaikeavammaisella henkilöllä on hyvin vähän todellista yksityisyyttä, joten on hyvin tärkeää kuunnella ja kuulla heidän omia ajatuksiaan mahdollisimman suuren autonomian saavuttamiseksi. (Lampinen 2007.)

1.4 Osallisuus

Osallisuus on henkilökohtaista vaikuttamista ja itsenäistä päätöksentekoa. Kun ihminen on oman elämänsä subjekti, hänen mahdollisuutensa vaikuttaa oman elämänsä hallintaan lisääntyvät ja hän sitoutuu ottamaan vastuuta. Päämääränä on olla osallisena omilla resursseillaan omassa elämässään. (Lampinen 2007.)

WHO:n toimintakyvyn, toimintarajoitteisuuden ja terveyden kansainvälisessä luokituksessa korostetaan vammaisen henkilön osallisuutta ja osallistumista toimintaan elämänympäristössään. Vammaisuuden aiheuttama haitta ei ole muuttumaton tila vaan

siihen voidaan vaikuttaa yhteiskunnan toiminnan muutoksilla ja asennemuutoksilla vammaisuutta kohtaan. (WHO 2001.)

Ihminen ja ympäristö ovat kiinteässä vuorovaikutussuhteessa. Vaikeasti liikuntavammaisen lapsen vuorovaikutus ympäristön kanssa rajoittuu usein omaan perheeseen ja lähipiiriin. Hän on monissa asioissa riippuvainen toisista ihmisistä. Hänelle voi kehittyä minäkuva, johon eivät sisälly oma-aloitteisuus ja itsenäinen selviytyminen vaan opittu passiivisuus ja opittu avuttomuus. Ne voivat olla myöhempien vuorovaikutustaitojen kehittymisen ja monipuolistumisen esteenä. (Launonen 2007, 73.)

Liikuntavammaisen lapsen kehittyminen on hidasta, koska hän ei pysty koskettamaan kehoaan eikä tutkimaan ympäristöään spontaanisti. Hän on hidaskäyttöinen. Vammaisen lapsen sopeutuminen vammaansa tapahtuu hitaasti, hän alkaa kysellä vammastaan leikki-iässä, minäkuva kehittyy hitaammin kuin vammattomalla lapsella. Riippuu paljolti ympäristöstä, miten minätietoisuus kehittyy (Lampinen 2007.)

Hyvä vammattietoisuus edellyttää, että myöntää olevansa ihminen, jolla on pysyvä vamma. Se edellyttää realistista tietoa vammasta ja siitä, minkälaista tukea tarvitsee. Vammaisen henkilön on hyväksyttävä tilanteet, jossa on erilainen. Silloin voi käyttää vahvuuksiaan erilaisista asioista selviytymiseen. ”Ihminen, jolla on tarkoituksenmukaisesti rakentunut vammattietoisuus, uskaltaa samastua tiettyyn vammaryhmään, joka on valittu oikein lääketieteellistä diagnoosia ajatellen” (Lampinen 2007, 36).

Vammaisen nuoren identiteetti muodostuu suhteessa ympäristöön ja hänen omaan elämäntilanteeseensa. Sen jälkeen kun hän on hyväksynyt itsensä vammaisena, hänestä voi tulla aktiivinen ja toimiva sosiaalisen yhteisönsä jäsen. Identiteetin kehittyminen edellyttää lääkinnällistä kuntoutusta ja mahdollisuutta pohtia vamman merkitystä omassa elämässä sekä totutella olemista tasa-arvoisessa vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Asenteiden muutos vammaisuutta kohtaan voi lähteä liikkeelle niin vammaisten ihmisten omien käsitysten muuttumisesta kuin valtaväestön asenteiden muuttumisesta. (Lampinen 2007.)

1.5 Saavutettavuus ja esteettömyys

Saavutettavuus ja esteettömyys ovat viime vuosina olleet näkyvästi esillä yleisessä keskustelussa ja mediassa. Saavutettavuudella tarkoitetaan sitä, miten hyvin henkilö voi saada palvelun tai tilan käyttöönsä ja hallintaansa. Esteettömyys on periaate, jonka mukaan rakennetun ympäristön, palveluiden ja tuotteiden tulee edistää ja tukea eri tavoin toimintarajoitteisten henkilöiden itsenäistä selviytymistä. Konkreettisesti se tarkoittaa sitä, että tilaan pääsee ja siellä voi liikkua turvallisesti pyörätuolia, sähköpyörätuolia tai muuta apuvälinettä käyttäen. Esteettömyys tarkoittaa myös sitä, että vammaisen henkilön opiskelu- ja työskentely-ympäristön välineet ja apuvälineet ovat esteettömiä.

Liikenneympäristön esteettömyys ja saavutettavuus ovat olennaisia asioita liikuntavammaisen henkilön itsenäisyyden kannalta. Osa vaikeavammaisista tarvitsee liikkumiseen kuljetuspalveluja. (Lampinen 2007.) Tyypillisiä liikkumisen esteitä ovat korkeat katujen reunukset ja muut tasoerot, portaat, painavat ovet, pienet hissit ilman automaatioita, liian kapeat kulkuväylät, liian korkealle sijoitetut toiminnot ja kulkuväylille sijoitetut esteet (esimerkiksi mainoskyltit). Huono valaistus voi aiheuttaa sen, etteivät tasoerot näy.

1.6 Tasavertaisuus

Vammaisen nuoren mahdollisuudet työelämään tutustumiseen ja oman ammattiuran suunnitteluun pitäisi olla yhdenvertaiset vammattomien nuorten kanssa. Käytännössä tämä ei toteudu monestakaan syystä. Vammaisen nuori voidaan ohjata tietylle ammattialalle kuulematta häntä riittävän hyvin. Läheskään kaikki oppilaitokset eivät ole valmiita ottamaan vastaan vammaista nuorta. Syynä voivat olla fyysiset rakenteet, kaikki rakennukset eivät ole saavutettavia eivätkä esteettömiä. Syynä voivat olla myös asenteet vammaisuutta kohtaan. (Ahponen, 2008.)

Vuosi 2003 oli Euroopan Vammaisten vuosi, jonka teemana olivat syrjimättömyys, osallisuus ja ihmisoikeudet. Tavoitteena oli edistää vammaisten oikeuksia yhdenvertaiseen osallistumiseen yhteiskunnassa ja lisätä tietoa vammaisten asemasta ja oikeuksista. (Utriainen 2004.) Kuitenkin vammaisten ja pitkäaikaissairaiden koulutustaso tämän päivän Suomessa on muuta väestöä heikompi. Työvoimaan kuuluvien vammaisten osuus on hyvin alhaisella tasolla. Heidän kohdallaan syrjäytymisen vaaraa lisäävät tekijät näyttävät kasautuvan. (Linnakangas, Suikkanen, Savtschenko & Virta 2006.)

Liikuntavammaisen nuoren opiskeluun ja työhönsijoittumiseen vaikuttavia asioita ovat toimintarajoitteisuuden aste ja kommunikointitapa. Ne on otettava huomioon opintoja ja uraa pohdittaessa ja suunniteltaessa. Vamman vaikeus ja vammaisuuden aiheuttamat haitat voivat heikentää henkilön valmiuksia itsenäiseen toimintaan. Jokaisella vammaisella ihmisellä pitäisi olla mahdollisuus omassa elämässään saavuttaa optimaalinen autonomia, jota muut ihmiset kunnioittavat. ”Optimaalinen autonomia on tilanne, jossa suurin mahdollinen määräsvalta, toimintamahdollisuudet ja vastuu annetaan vamman suomissa rajoissa aina yksilölle itselleen, mikäli on kyse hänen omista asioistaan tai hänen henkilökohtaisista tekemisistään” (Lampinen 2007, 68).

Inklusio – kaikille yhteinen koulu – on tämän päivän koulun tavoite. Koulun pitäisi sopeutua oppilaan ja hänen ympäristönsä elämään eikä päinvastoin. Oppimisen ja osallistumisen esteisiin pitäisi voida puuttua oppilaan omassa ympäristössä. (Väyrynen 2001, 21). Tämän hetken Suomessa inklusio ei vielä toteudu, kaikkia palveluita, joita vammaiset koululaiset tarvitsevat, ei ole saatavilla jokaisessa koulussa tai edes kunnassa. Palvelut eivät aina tule oppilaan luo, vaan usein oppilas menee palveluiden luo. Tästä syystä erityiskouluja, joissa vammaiset oppilaat voivat saada tarvitsemansa palvelut, tarvitaan ainakin toistaiseksi.

Yhdenvertaisuus ei toteudu, jos yhteiskunta on rakennettu siten, että sen toimintoihin ei kykene ottamaan osaa. Se on syrjintää. Silloin ihmiset suljetaan vammansa perusteella yhteisön ulkopuolelle tai eliminoidaan kokonaan. (Lampinen 2007.)

2 TET:N SUUNNITTELU JA VALMISTELU

2.1 Ruskeasuon koulu, oppimis- osaamis- ja kehittämiskeskus

Ruskeasuon koulu, "Ruskis", on valtion erityiskoulu. Koulu järjestää liikuntavammaisille lapsille ja nuorille esiopetusta, perusopetusta ja lisäopetusta sekä oppimisvalmiuksia parantavaa kuntoutusta. Jokainen oppilas opiskelee henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (hojks) mukaan. Ruskeasuon koulu järjestää muualla opiskeleville oppivelvollisuusikäisille opiskelun tukemiseksi tilapäistä opetusta ja kuntoutusta. Valtion erityiskoulut tekevät opetus- ja kuntoutustehtävän lisäksi tutkimus- ja kehittämistyötä, järjestävät oman osaamisalueensa koulutusta ja valmistavat oppimateriaalia. ([http://www.ruskis.fi/.](http://www.ruskis.fi/))

2.2 Oppilaiden alkuhaastattelut joulukuussa 2007

Kerroin oppilaille kehittämishankkeestani oppilaanohjauksen tunneilla ennen joulua 2007. Pyysin heitä miettimään, minkälainen työelämään tutustuminen kutakin kiinnosti. Viikon kuluttua haastattelin heitä yksilöllisesti. Kerroin, että käytännön toteutus tapahtuisi helmi-huhtikuussa 2008.

Valmistauduin itse lukemalla oppilaiden henkilökohtaisia opetuksen järjestämistä koskevia suunnitelmia. Yhdestätoista nuoresta kuusi käytti pyörätuolia, 3 sähköpyörätuolia ja 3 manuaalipyörätuolia. Oppilaista viisi käveli itse tai tuettuna. Kaksi oppilasta kommunikoi muuten kuin puhumalla, molemmat tarvitsivat fasilitoijan ja kirjaintaulun. Oppilaista yksi selvisi kaikista toimistaan ilman avustusta. Useilla oppilailla oli päivittäinen lääkitys.

Oppilaiden alkuhaastattelut kestivät 10 minuutista tuntiin. Olen lyhentänyt niitä siten, että sitaateissa on tet -paikka, johon kukin keskusteluissamme päätyi.

Jenni: ”Haluaisin tutustua sellaiseen työpaikkaan, jossa voisi käyttää tietokonetta, kirjoittaa ja piirtää. Ammatit, joihin haluan tutustua, ovat merkonomin ja sihteerin ammatit. Tykkään olla ihmisten kanssa. Osaan käyttää aika hyvin tietokonetta.”

Oona: ”Tietokonetehtävät kiinnostavat minua. Osaan käyttää tietokonetta aika hyvin. Olen avannut paketteja isän firmassa. Voisin kokeilla myös sellaista työtä.”

Lilli: ”Olen kiinnostunut siitä, miten lehdet tehdään. Haluaisin päästä tutustumaan jonkin lehden, ehkä nuorten lehden, toimitukseen. Osaan käyttää tietokonetta aika hyvin. Tietokonetehtävät kiinnostavat myös.”

Tero: ”Haluaisin tutustua oikean muusikon työhön. Minulla on muutama suosikki, mutta heidän yhteystietojaan ei saa mistään. Puhelinnumerot ovat salaisia. Soitan itse koulun bändissä. Haluaisin muusikoksi, mutta en tiedä, olenko tarpeeksi hyvä. Minulla on hahmotusvaikeuksia, sen takia en voi soittaa tavallisista nuoteista vaan kuvionuoteista.”

Heikki: ”Minä haluan Kaartin soittokuntaan. Yksi sen soittajista opettaa minulle trumpetinsoittoa. Olen opiskellut sitä 9 kk. Käytän kuvionuotteja. Voin kysyä soitonopettajaltani, voinko päästä sinne tettiin. Haluaisin soittaa soittokunnan kanssa.”

Pauli: ”Minua kiinnostaa mikrotukihenkilön työ, kuvankäsittely ja tietokoneen tekniikka. Olen suorittanut tietokoneen kansalaisen ajokortin ja a-ajokortin yhtä osiota lukuun

Pekka: ”Haluan eduskuntaan seuraamaan täysistuntoa.”

Madga: ”Olen kiinnostunut fysioterapeutin ja kampaajan ammateista, mitä kaikkea he tekevät päivän aikana. Kampaajan ammatti kiinnostaa eniten. Haluaisin nähdä hiusten leikkaamisen ja että minun hiuksilleni tehtäisiin jotain.”

Antti: ”Pidän piirtämisestä ja haluaisin tietää, miten sarjakuvia tehdään. ”

Risto: ”Miten tehdään tietokonepelejä? Sen haluaisin tietää.”

Sofia: ”Olen ollut yhdessä tetissä oman koulun iltapäivähoidossa. Haluaisin päästä päiväkotiin, siihen päiväkotiin, jossa olin itse pienenä. Haluaisin hoitaa lapsia. En ole paljon tekemisissä lasten kanssa, mutta haluaisin oppia.”

2.3 Verkostoituminen

Olimme oppilaiden kanssa sopineet, että avustan verkostoitumisessa. Keskustelin oppilaanohjauksen lehtorin kanssa oppilaiden toiveista. Hän kertoi, missä koulumme oppilaat olivat aiemmin olleet tutustumassa työelämään. Soitin kuntoutussäätiöön, jossa oli monenlaista työtä ja jossa oli aiemmin ollut koulumme oppilaita tet -jaksoilla. Heidän resurssinsa eivät riittäneet tet -jaksolaisten vastaanottamiseen.

Tutkin netistä tet -torin. Yritin saada yhteyttä Helsingin kaupungin opetusviraston tet -torista vastaavaan henkilöön. En saanut. Puhuin työkavereitteni kanssa. Sain vihjeitä, mistä kannattaisi yrittää. ”Googletin” ja soittelin. Sen jälkeen tapasin uudelleen jolkaisen oppilaan, mietimme yhdessä, miten tästä eteenpäin.

Jenni, Oona ja Lilli: Olin soittanut Cp-liittoon ja kysynyt, voisiko heille päästä 3 tyttöä muutamaksi päiväksi seuraamaan merkonomin töitä ja muutenkin Cp-liiton toimintaa. Lupauduin tarvittaessa mukaan. Sain vastauksen muutaman päivän kuluttua, että 3 tyttöä pääsee 2 päivän tettiin, minun edellytettiin olevan mukana.

Lilli: Sanomatalossa, jossa tehdään Helsingin Sanomia ja Ilta Sanomia, järjestetään peruskoulun yläluokkalaisille 2 tunnin pituisia uutisentekoharjoituksia. Tehdään lehteä. Paikan nimi on Piste. Otin sinne yhteyttä ja kysyin, voisimmeko tulla ryhmänä tekemään lehteä. Minua pyydettiin käymään. Kävin Pisteessä ja totesin, että siellä pääsee liikkumaan pyörätuolilla ja kaikki tehtävät ovat pyörätuolissa istuvan ulottuvilla. Ryhmän minimikoko oli 8, joten pari aikuista tarvittiin oppilaiden kaveriksi lehteä tekemään. Aikuisia oli muutenkin oltava aika monta paloturvallisuuden takia. Piste on maan alla ja palohälytyksen sattuessa täytyy olla riittävästi ihmisiä kantamaan pyörätuolioppilaat portaita ylös.

Tero: Kysyin tutulta muusikolta, tiesikö hän ketään bändimuusikkoa, joka tekee muusikon työtä päiväsaikaan. Hän vastasi, että ei tiedä. Soittaminen tapahtuu yleensä iltaisin ja viikonloppuisin.

Sitten soitimme Teron kanssa yhdessä Oulunkylän Pop ja Jazz-konservatorion opinto-ohjaajalle, voisiko sinne tulla seuraamaan, miten opiskellaan muusikoksi. Siellä oli avointen ovien päivä 29.2., joten Tero pääsi sinne. Lisäksi kävimme Teron kanssa tutustumassa erityisammattikoulun viestintälinjaan.

Heikki: Heikki ja hänen äitinsä olivat aktiivisia. Äiti pohjusti pojalleen tet -paikan Kaartin soittokunnassa. Heikkiin tarvitsi vain lähettää sähköpostitiedustelu ja hän sai ystävällisen tervetuloivotuksen.

Pauli: Tutkimme Pauliin kanssa tet -toria. Sieltä löytyi yksi paikka, jossa tehtävät liittyivät tietokoneeseen. Pauli lähetti sinne sähköpostia. Vastausta ei ole tullut. Tet -torilta löytyi kuitenkin paikka, jossa Pauliin isä oli ollut töissä ja jossa minäkin olin käynyt. Sovimme Pauliin kanssa, että minä otan sinne yhteyttä. Paikka on Innojok, valaistuksen suunnitteluun erikoistunut yritys. Sieltä tuli vastaus, että Pauli pääsee sinne.

Pekka: Otin sovitusti yhteyttä kansanedustajaan. Valitsin kansanedustajista erityisopettajan. Lähetin hänelle sähköpostikyselyn, jossa kysyin, voiko täysistuntoa päästä kuuntelemaan. Sain nopeasti myönteisen vastauksen. Sen jälkeen asioin erityisavustajan kanssa. Päätimme 9-luokkalaisten luokanvalvojien kanssa, että lähdemme eduskuntaan ryhmänä. Mikon mielestä kavereitten mukaan lähteminen oli hyvä asia.

Koululaiset tekevät eduskuntaan paljon tutustumiskäyntejä. Niihin kuuluu talon esittely ja kansanedustajan tapaaminen. Meidän retkemme erottui muista siinä, että toive on nimenomaan päästä kuuntelemaan täysistuntoa. Jouduimme luopumaan talon esittelystä saadaksemme täysistunnon. Molempien yhdistäminen ei onnistunut tänä keväänä. Mikon toive oli kuitenkin etusijalla. Edustajan tapaamiseen valmistauduimme etukäteen miettimällä kysymyksiä.

Antti: Saimme vihjeen Antin opettajalta sarjakuvapiirtäjästä, Kaisasta, johon kannattaisi ottaa yhteyttä. Tutkimme Antin kanssa hänen kotisivujaan. Antti lähetti hänelle sähköpostiviestin. Saimme Kaisalta vastauksen, että hän ei pysty ottamaan tettiä. Sovimme Veli-Matin kanssa, että minä yritän vielä kysyä, voisimmeko mennä vaikka puoleksi päiväksi seuraamaan piirtämistä. Kaisa vastasi, että se sopii. Saimme Kaisalta myös vihjeen, että kannattaisi kysyä Aku Ankasta, voisimmeko päästä sinne seuraamaan Aku Ankan tekemistä. Soitin Aku Ankan toimitukseen ja he lupasivat ottaa 3 oppilasta kahdeksi tunniksi seuraamaan, miten Aku Anka syntyy. Lilli ja Risto pääsivät mukaan.

Risto: Löysin netistä firman, jossa keuhuttiin, että he tekevät kaikenlaisia pelejä ja erityisesti laatupelejä, myös opetukseen. Lähetin toimitusjohtajalle viestin. Ei vastausta. Soitin. Ei vastausta. Soitin uudelleen. Puhelimeen vastasi nuoren miehen ääni. Kerroin asiani. Mies sanoi, että muuten kävisi, mutta heidän toimistonsa on Texasissa, josta hän oli juuri palannut. Kysyin häneltä, miten minun kannattaisi edetä hänen mielestään. Hän sanoi, että pelintekijät eivät todennäköisesti ota ketään seuraamaan pelien tekemistä, koska he pelkäävät kopiointia. Hän antoi kuitenkin muutamia hakusanaideoita, pelitalo, pelin kehittäminen jne. Hän oli oikeassa, eivät edes pelien myyjät ja korjaajat halunneet

Ristoa seuraamaan ja mahdollisesti kokeilemaan pelejä. Taideteollisessa Korkeakoulussa on pelilaboratorio, mutta en tiedä, ottaisivatko he seuraamaan työtään.

Sofia: Sofia etsi netistä Herttoniemen päiväkodin tiedot ja laati viestin, jossa kysyi tet -paikkaa. Totesimme, että päiväkodin johtaja oli nimensä perusteella opiskelukaverini, Heini, yli 30 vuoden takaa.

Sofia sai vastauksen, että päiväkotiin ei mahdu tettiä Kysyin Sofialta, haluaisiko hän minun soittavan vielä päiväkodin johtajalle. Hän halusi. Soitin ja totesimme, että olimme kurssikavereita. Olemme tavanneet pari kertaa sattumalta vuosien varrella. Kerroin Sofian toiveesta. Heini kertoi, että heidän päiväkodissaan on tettiä niissä huoneissa, ettei hän uskalla luvata kysymättä henkilökunnalta. Lupasin tulla mukaan tarvittaessa. Sofia pääsi päiväkotiin.

Madga: Sovimme, että kysyn omalta kampaajaltani, ottaisiko hän Madgan seuraamaan hänen työntekeään. Raija suostui. Varasimme ajan. Madga pääsi kampaajalle.

2.4 Suppea työelämään tutustumiskurssi

Sovimme opinto-ohjaajan kanssa, että pidän oppilaanohjaustunteja, joilla käydään työelämään tutustumisen yhteisiä käytännön asioita läpi. Minulla oli keskustelun pohjana Suunta-oppikirjan Suppea työelämään tutustumiskurssi. (Suunta 2007.) Kävimme yhdessä läpi tähän mennessä tapahtuneet asiat ja tet -tilanteen. Oppilaat sanoivat olevansa tyytyväisiä, vaikka aika monen kohdalla ratkaisut olivat toiveiden sovelluksia, Tero ei päässyt soittamaan bändiin, Risto joutui luopumaan toiveestaan nähdä, kuinka tietokonepelejä valmistetaan ja Pauli toiveestaan tehdä töitä tietokoneella.

Kävimme läpi ne asiat, jotka koululla on hoidettava ennen tettiin lähtöä: kuljetukset, terapiat tetin aikana ja poissaolojen ilmoittaminen opettajille ja luokkatiimeille. Kävimme läpi ne asiat, joita täytyy selvittää tet -paikasta ennen sinne menoa: ruokailu, vaatetus, avustuksen tarve ja sen järjestäminen. Kävimme läpi myös oman itsensä esittelytapahtuman.

Kävimme oppilaanohjaus-tunnilla läpi tet -toiminnan tavoitteet Suunta- oppikirjan mukaan ja tet -raportin sisällön eli mitä tettiä kannattaa havainnoida (Peruskoulun oppilaanohjauksen Suunta, 2007). Tarkoituksena on ohjata oppilasta erittelemään näkemäänsä ja kokemaansa ja kiinnittämään huomioita asioihin, joista voi olla hyötyä hänen urasuunnittelussaan. (Suunta, ohjaajan materiaali 2004.)

TAULUKKO 1 Työelämään tutustumisjakson tavoitteita.

Tavoitteita:

- tutustuminen erilaisiin työtehtäviin
- työtä tekevien ihmisten ”varjostaminen” ja haastattelu
- työssä oppiminen omien havaintojen ja kokemusten kautta
- ammatinvalinnan ja myöhemmin työllisyyden edistäminen
- tutustuminen työelämän pelisääntöihin ja toimintatapoihin
- mahdollisimman itsenäinen toimiminen, minä olen tarvittaessa tukena, mutta ”en osaa” avustaa, minua täytyy ohjata

Lisäksi kiinnitetään huomiota seuraaviin asioihin:

- osallisuus
- saavutettavuus
- tasavertaisuus, tasavertaisuudella tarkoitetaan tässä työpaikan suhtautumista tet -jaksolaiseen

Kysyin oppilailta, voiko heitä kuvata tetin aikana. Asia täytyi vielä varmistaa vanhemmilta, oppilaat itse antoivat luvan kuvaukseen. Kaikki vanhemmat antoivat luvan kuvata nuortaan tet -jakson aikana. Tein koteihin ja luokkatiimeille tiedotteen tet -aikatauluista. Kunkin oppilaan luokkatiimiin kuuluu vähintään tiiminvetäjä, joka on luokanvalvoja, luokan 3-5 avustajaa, neuropsykologi, fysioterapeutti, toimintaterapeutti, sairaanhoitaja, lääkäri, kuntoutusohjaaja, asumisharjoittelunohjaaja, näönkäytönohjaaja ja oppilaskodin työntekijät, jos oppilas asuu tilapäisesti tai pysyvästi koululla. Luokkatiimin tehtävä on suunnitella ja toteuttaa kunkin oppilaan hojks eli opetuksen ja kuntoutuksen toteuttaminen koulupäivän aikana yhteistyössä oppilaan ja vanhempien kanssa. Aineenopettajat osallistuvat luokkatiimiin tarvittaessa.

Kävin kunkin oppilaan kanssa läpi henkilökohtaiset avustusasias, wc-, ruokailu-, liikkumis- ja lääkitysasias. Oppilaiden kuljetukset tet -paikkoihin hoidettiin koulun autoilla tai kuljin heidän kanssaan yleisillä kulkuneuvoilla. Yksi oppilas kulki itsenäisesti kävellen kotoaan tet -paikkaan.

3 KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS

Yleisenä huomiona ajattelen itse, että tetit kannatti järjestää. Oppilaiden nopeat palautteet olivat myönteisiä. Madga sai elämänsä hienoimman kampanuksen. Pekka ja hänen mukanaan me kaikki muut pääsimme eduskuntaan seuraamaan täysistuntoa ja tapamaan kansanedustajia.

Saimme olla seuraamassa Aku Ankan tekemistä ja Antin kanssa sarjakuvien tekemistä oikean piirtäjän luona. Olin kolmen tytön kanssa CP-liitossa tutustumassa merkonomiin, vahtimestarin ja aikuistoiminnan suunnittelijan tehtäviin. CP-liitossa oli useita vammaisia työntekijöitä. Tytöt saivat osallistua kykyjensä mukaan työtehtäviin, yksi heistä sai käyttää silppuria, kaksi teki huomiolappuja ja kaikki kolme saivat opetella postin leimaamista. Eräs työntekijä keskustelutti tyttöjä hyvin syvällisesti ja avoimesti aikuiseksi kasvamisen kysymyksistä ja tasavertaisesta osallistumisesta. Ajattelin, että hänet voisi kutsua joskus koululle keskustelemaan nuorten kanssa. Lilli sai tutustua CP-lehden tekemiseen ja päätoimittaja lupasi ottaa Lillin juttuja lehteen. Tytöt saivat tietopakettin oman liiton toiminnasta.

Heikki sai olla tutustumassa Kaartin soittokuntaan ja soittaa trumpettiaan sotapojien kanssa. Hän pääsi myös presidentin linnaan seuraamaan soittokunnan soittoa Puolan presidentin vierailun aikaan ja soittokunnan konserttiin vanhempiensa kanssa. Heikillä on hahmottamisen vaikeuksia, mutta trumpetin soittajana hän on taitava huolimatta siitä, että on soittanut sitä vasta alle vuoden.

Sofia oli lapsuutensa aikaisessa päiväkodissa. Pauli oli oikeissa töissä valaistuksen suunnitteluun erikoistuneessa yrityksessä. Teron kanssa tutustuttiin viestinnän ja ammattimuusikon koulutuslinjoihin. Olimme sanomatalolla ”tekemässä” Hesarin ja Iltasanomien etusivua viiden oppilaan kanssa. Osalle oppilaista tutustumiset avasivat sen, että omat opiskeluhaaveet ovat epärealistia, osalle ne antoivat kannustusta omaan osamiseen.

3.1 Yhteinen tet -palaute – puhepiiri

Pidin molempien luokkien kanssa tet -palautetunnin, jolloin kukin oppilas sai vuorollaan kertoa omasta tet -jaksostaan toisille oppilaille ja arvioida sen onnistumista. Palaute aloitettiin sovellettuna intiaani puhepiirinä. (Peavy 2001, 72). Oppilas, jolla oli karhu, sai pitää puheenvuoroa niin pitkään kuin halusi, toiset kuuntelivat. Sen jälkeen hän antoi karhun ja sen mukana puheenvuoron seuraavalle oppilaalle. Oppilaat kuuntelivat toisiaan. Jokainen oppilas kertoi kokemuksensa tet -jaksosta. Puhepiiri toimi tehokkaasti.

Puhepiirin jälkeen keskustelimme yhdessä tet -jaksoista. Keskimäärin oppilaat olivat hyvin tyytyväisiä työelämään tutustumisiinsa. Mielenkiintoisen palautteen antoi autistiksi diagnosoitu poika, joka puhuu fasilitaation avulla. Hänen toiveensa oli esikouluikäisestä pojasta lähtien ollut päästä tutustumaan eduskuntaan. Pekka oli pettynyt eduskuntavierailuun sikäli, että kansanedustajat eivät tehneet päätöksiä ”tässä ja nyt”. Kaksi kansanedustajaa vastaili oppilaiden kysymyksiin ja Pekka tulkitse heitä, että eiväthän he oikeastaan sanoneet mitään! He nimittäin eivät ”sanoneet mitään” niihin kysymyksiin, joihin Pekka olisi halunnut vastauksia. Hän olisi halunnut tietää vammaisten tuetun asumisen järjestämisestä, mutta vastaukset olivat ympäröityä.

Useat oppilaat pitivät siitä, että pääsivät ulos koulusta ja ne oppilaat, jotka jäävät lisäopetukseen, halusivat päästä lisäopetusvuoden aikana uudelleen tettiin. Olin ottanut kuvia jokaisesta oppilaasta tet -jaksojen aikana ja tein kullekin heistä koosteen

omista kuvistaan ja yhteisestä tutustumisesta eduskuntaan. He saivat sen muistoksi työelämään tutustumisestaan.

3.2 Tet-raportit

Jokainen oppilas laati kirjallisen raportin tetistä. Se pohjautuu Suunta-kirjan tet-raporttiin, jonka muokkasin sellaiseksi, että oppilaat näkivät tekstin ja pystyivät vastamaan kysymyksiin tietokoneella tai käsin kirjoittamalla. Lisäsin siihen pari kysymystä liittyen esteettömyyteen ja saavutettavuuteen. Olimme käyneet raportin osiot läpi ennen tettä, joten oppilaat osasivat kiinnittää huomiota edellä mainittuihin asioihin (liite 1).

Tet -raporttien tekeminen oli aika työlästä vaikeimmin vammaisille oppilaille. He saivat käyttää äidinkielen tunteja niiden tekemiseen. Jokainen oppilas sai raportin tehdyksi. Raportissa oppilaat arvioivat siihen ammattiin tai tehtävään tarvittavia ominaisuuksia, johon olivat tutustumassa ja mahdollista omaa selviytymistään tehtävässä. He arvioivat myös työpaikan ilmapiiriä ja sitä, miten heihin siellä suhtauduttiin. He selvittivät, minkälainen koulutus työtehtävään tarvitaan, minkälainen on sen palkkaus ja työaika sekä missä ammattiin voi opiskella. Lisäksi oppilaat arvioivat, miten työpaikassa pääsi liikkumaan pyörätuolin tai muun liikkumisen apuvälineen kanssa.

Olisin halunnut käydä läpi tet -raportteja oppilaiden kanssa yksilöllisesti ja ryhmänä. Siihen ei ollut mahdollisuutta, koska 9-luokkalaiset läksivät leirikouluun touko-kuussa ja sen valmisteluun meni paljon aikaa. Raportit olisivat hyvä pohja ohjauskustelujen jatkamiseen ja seuraavan työelämään tutustumisjakson suunnitteluun. Vaikka nyt tuntuu, että ne voivat jäädä irralliseksi muusta oppilaanohjauksesta, uskon, että joikaista oppilasta hyödytti raportin asioiden miettiminen omasta näkökulmastaan.

3.2.1 Osallisuus

Oppilaat saivat osallistua tet -paikoissaan työtehtäviin toimintakykynsä mukaan. He olisivat saaneet osallistua enemmänkin, mutta osalla heistä kului paljon aikaa päivittäisiin rutiineihin, vessassa käymiseen ja ruokailuun. Lisäksi tet -päivien pituuteen vaikutti se, miten koulun kuljettajat pääsivät tuomaan ja hakemaan oppilaita. Esimerkiksi CP-liitossa olisi voinut olla enemmän kuin kaksi päivää. Vahtimestari olisi opettanut monistuskoneen käyttöä. Kaikki eivät ehtineet kokeilla silppuria. Olisimme voineet katsoa videoita liiton sopeutumisvalmennuskursseista ja vapaa-ajan toiminnoista. Aika loppui kesken.

Vaikeimmin vammaiset oppilaat eivät tällä kertaa osallistuneet tekijöinä vaan seuraajina. Uskoisin, että joillekin heistä myös tiettyjen asioiden tekemisen kokeilu onnistuisi avustajan kanssa. se edellyttäisi tehtävien miettimistä etukäteen tet -paikan kanssa. Veli-Matille luvattiin, että hän voi tulla ensi vuonna muutamaksi päiväksi Aku Ankkaa tekemään.

3.2.2 Tasavertaisuus

YK:n yleissopimuksessa vammaisten ihmisten oikeuksista vuodelta 2006 keskeinen asia on syrjintäkielto vammaisuuden perusteella. Myös Suomen perustuslaki turvaa kaikille ihmisille tasavertaisen kohtelun. Ruskeasuon koulun oppilaat saivat omasta mielestään kunnioittavaa ja tasavertaista kohtelua kaikissa niissä paikoissa, joissa he olivat tutus-

tumassa työelämään. Eräs oppilas vastasi tet -raportissa eduskuntavierailusta: ”Minua kuunneltiin ja minuun suhtauduttiin kunnioittavasti”. Oppilaiden kokemus siitä, miten heidät otettiin vastaan, oli positiivinen. Yksikään heistä ei kokenut tulleeensa kohdelluksi epäystävällisesti.

Tasavertaisuutta on myös se, että pääsee työelämään tutustumisjaksoille. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden luonne on normatiivinen, ne velvoittavat opetuksen järjestäjää opetussuunnitelmatyössä. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan oppilaanohjaukseen kuuluu työelämään tutustuminen ja sen pohtiminen, mitä ohjauksella halutaan edistää ja millä toimintamuodoilla se tapahtuu. Koulukohtainen opetussuunnitelma tulee laatia sellaiseksi, että se on mahdollista toteuttaa. (Merimaa 2004.)

3.2.3 Saavutettavuus ja esteettömyys

Tet -paikkoja mietittäessä oli pohdittu yhdessä sitä, pääseekö paikkaan pyörätuolilla. Kuusi oppilasta käytti pyörätuolia, ja useimmille portaat olivat haasteellisia. CP-liitossa oli saavutettavuus ja esteettömyys huomioitu melko hyvin. Sielläkään ovet eivät auenneet itsestään ja hissit olivat ahtaat. Ilman avustusta eivät kolme tyttöä pyörätuoleillaan olisi päässeet sisään. WC-tilat saivat oppilailta positiivista palautetta.

Eduskuntataloon pääsee pyörätuolilla, samoin Sanomataloon. Madga pääsi kampaajan ovesta sisälle juuri ja juuri. Akun Ankan toimitukseen pääsi hyvin pyörätuolilla. Tilat olivat väljät ja pyörätuolit mahtuivat kulkemaan siellä hyvin. Keskuspuiston erityisammattikoulun tiloihin pääsi hyvin pyörätuolilla. Siellä esteettömyys oli otettu huomioon opiskeluun tarvittavissa työvälineissä ja saavutettavuus siinä, että tavarat olivat enimmäkseen saatavilla pyörätuolista käsin. Jos eivät olleet, siihen oli luvassa apua. Helsingin Pop ja Jazz-konservatorioon pääsi pyörätuolilla.

Muihin tet -paikkoihin ei pyörätuolilla olisi päässyt, Kaartin soittokunnan tilat olivat sokkeloiset ja kahdessa tasossa, eikä siellä ollut hissiä. Päiväkodissa oli kaksi kerrosta ja paljon portaita, siellä tosin oli lukossa oleva hissi. Sarjakuvapiirtäjä teki töitä kotonaan, kaksikerroksisen talon yläkerrassa. Innojokin tiloissa ei pyörätuolilla voisi liikkua, se on kahdessa kerroksessa eikä hissiä ole. Kulkuväylät olivat ahtaat ja sokkeloiset.

4 POHDINTA

Useimpien tet -paikkojen saaminen edellytti aika paljon työtä. Kolmen oppilaan kanssa olin tutustumassa tet -paikkaan ja varsinaisen jakson ajan he selvisivät itsenäisesti lukuun ottamatta kuljetuksia. Muiden mukana olin avustajana. Kaksi vaihtoehtoista kommunikaatiota käyttävää oppilasta tarvitsi minun lisäksi AAC-tulkin mukaansa (AAC= alternative and augmentative communication). Osa työpaikoista oli niin kiireisiä, että tetteläisten perehdyttämiseen ei ollut resursseja. Yleisopetuksessa oppilas etsii tet -paikan itse tai kodin avustuksella. Tätäkin vaihtoehtoa voisi kokeilla kun tet -käytäntö on vakiintunut.

Yksi omista tavoitteistani tet -jaksoille oli oppilaiden mahdollisimman itsenäisen selviytymisen tukeminen. Olimme sopineet, että he itse sanovat, missä tarvitsevat apua ja miten avustan heitä. Mielestäni oppilaat osasivat kiitettävästi kertoa avuntarpeensa. He osasivat tehdä joitakin asioita itsenäisemmin, kuin olin ajatellut. Kaikkeen tekemiseen meni paljon aikaa. Riittävän ajan antaminen mahdollisimman itsenäisen toiminnan mahdollistamiseksi liikuntavammalaiselle on yksi perusasioista, joka täytyy tiedostaa heidän kanssaan työskenneltäessä. Minun oli ainakin jarrutettava itseäni tietoisesti antaakseni oppilaiden tehdä asiat itse. Jonkin verran oppilaissa näkyy opittu passiivisuus ja avuttomuus. Yksi koulumme päätavoitteista on se, että jokainen oppilas voisi toimia niin itsenäisesti kuin mahdollista. ”Avustamme” heitä monesti ajattelematta, voisivatko he selvittää asioita itse ja myös ajan puutteeseen vedoten. Sanoinkin oppilaille, että pitääkö puolianne siinä, että saatte tehdä omat asianne ja päätöksenne itse. Samaa sanoi heille CP-liiton työntekijä, joka oli itsekin liikuntavammainen.

Tavoitteeni oli se, että kukin oppilas tulisi kuulluksi. En kysynyt asiaa erikseen palautteessa, mutta tyytyväisyytensä tet-jaksoihin oppilaat ilmaisivat palautteissa. Parhaimmillaan uraohjausprosessi toteutuisi, jos sitä tekisi pitkäjänteisesti ja yksilöllisesti kunkin oppilaan kanssa. Aikaa todella tarvitaan. Oli vaikeaa arvioida etukäteen, minkä verran aikaa kunkin oppilaan ohjausprosessiin menee.

Haasteeksi oppilaille ja itselleni jäi tiedottaminen. Liikuntavammaisen koululaisen arkeen kuuluu valtava määrä erilaisia muistettavia asioita ja jokaisen oppilaan ympärillä on niin paljon ihmisiä tekemässä töitä, että tuntui, ettei mikään tiedottaminen ole riittävää. Ja vaikka kaikki asiat käytiin läpi suullisesti ja paperilla, tuntui, ettei sittenkään tiedotettu tarpeeksi siitä, että ollaan poissa koulusta, kuljetuksista, terapioiden ja muista riennoista. Tavoitteena oli, että oppilaat hoitaisivat mahdollisimman paljon asioistaan itse. Minun piti kuitenkin hienovaraisesti seurailta, olivatko asiat tulleet hoidetuksi. Silti tapahtui unohduksia ja päällekkäisyyksiä. Oppilaiden muistamista voisi helpottaa kalenterin käytön opettelu.

Tulevaisuuden tet -jaksoilla voisi pyytää myös työnantajalta palautteen tet -jaksosta. Sitä voisi hyödyntää tet -toiminnan kehittämisessä ja myös verkoston tarkentamisessa. Työnantajan palaute olisi arvokasta tietoa myös oppilaille ja hänen perheelleen siitä, minkälainen kokemus oppilaan tet -jakso oli työnantajan näkökulmasta.

Useissa paikoissa, joihin soitin, vastattiin, ettei ole aikaa eikä ihmistä, joka perehdyttäisi työelämään tutustujaa. Useimmat koulumme oppilaista eivät ole viikon ilmaista työvoimaa työnantajille, he tarvitsevat ohjausta ja heidän antamansa työpanos on vaihteleva. Siitä huolimatta toivoisi työnantajilta ennakkoluulotonta asennetta vammaisia kohtaan. Vammaisilla pitäisi olla tasavertainen mahdollisuus tutustua erilaisiin työtehtäviin ja sitä kautta myös omiin mahdollisuuksiin selvittää erilaisista tehtävistä.

Oppilaat arvioivat mahdollista omaa selviytymistään siinä tehtävässä, jota he olivat tekemässä tai seuraamassa. Arviot olivat mielestäni melko realistisia ja erinomaisen hyvä pohja jatkokeskusteluille heidän kanssaan.

Ne työpaikat, joihin pääsimme, suhtautuivat vammaisuuteen positiivisesti. Reija Lampinen (2007) kuvaa vammaisuuden kohtaamisen vaiheet prosessikuvauksena:

- näemme vain vamman, jota symbolisoi esimerkiksi pyörätuoli
- vammaisen ihminen kasvaa ja pyörätuoli kutistuu, olemme kuin vammaa ei olisikaan, sen rajoituksia ei oteta huomioon, mutta vamma ei silti katoa
- näemme vamman sellaisena kuin se todellisuudessa on, yhtenä ihmisen ominaisuutena
- vamman rajoitusten kohtaaminen ja sietäminen niin, että asia tulee esiin vain ongelmakohdissa ja poistuu heti, jos ongelmat otetaan etukäteen huomioon tai ratkaistaan niiden tullessa esiin.

Pitkään vammaisten ihmisten kanssa käytännön työtä tehneenä olen itse käynyt läpi ja nähnyt tuon prosessin toteutuvan. Tiedostin sen lähtiessäni oppilaiden kanssa tet-prosessiin. Ymmärrän myös työnantajien ennakkoluuloja. Usein on kyse pelkästään tiedonpuutteesta. Esimerkiksi vaihtoehtoisia tai puhetta tukevia kommunikaatiokeinoja käyttävät ihmiset tarvitsevat toisen ihmisen, joka tietää, miten heidän kanssaan kommunikoidaan.

Peavyn (2006, 22) mukaan ”ohjaus on sosiodynaamisesta näkökulmasta ennen kaikkea kielipeliä”. Kommunikointi puhetta tukevaa tai korvaavaa kommunikaatiokeinoja käyttävän henkilön kanssa voi olla parhaimmillaan hyvin toimivaa. (Launonen 2007,73.) Liikuntavammaisen nuoren näkökulmasta se tarkoittaa, että molemmat osapuolet tuntevat kommunikointitavan ja että hänelle on riittävästi aikaa.

Vammaisen ihmisen kohtaamisessa auttaisi tietojen kartuttaminen. Tavoite on inklusio valtaväestön joukkoon ja yhteiskuntaan tasavertaisena ihmisenä. Edellytys sille on asenteiden muuttaminen. Ennakkoluulojen poistaminen vammaisia ihmisiä kohtaan on keskeistä. Siinä voivat auttaa tieto ja tietoisuus eri vammoista. Tavoitteena on suvaitseva, monimuotoinen yhteiskunta, jossa vammaiset ihmiset osallistuvat yhdenvertaisesti toimintaan muiden ihmisten kanssa. Samalla vammaisten henkilöiden tarvitsemat ratkaisut toteutetaan kaikilla elämänalueilla. (Lampinen 2007.)

Vammaisen ihmisen subjektiivisuuden tunnistaminen on yksi keskeinen tekijä heidän sosiaalisen asemansa saavuttamiseksi. Vammaisuus voidaan tulkita yhdeksi inhimillisen moninaisuuden ilmentymismuodoksi. Terveystieteiden ja koululaitoksen ammattilaisten keskeinen velvollisuus on kuunnella ja kuulla vammaisten omaa ääntä ja toimia heidän intressiensä mukaisesti. Vammaisten ihmisten tasa-arvoisen aseman saavuttaminen edellyttää ammatillisen ja poliittisen kulttuurin muutosta. Vammaisen toimintakykyä voidaan parantaa koulutuksella ja kuntoutuksella, mutta yhteiskunnassa tarvitaan vielä asennemuutosta tasa-arvoisen osallisuuden mahdollistamiseksi niin, että vammaisuus ei ole osallistumisen este. (Vehmas 2005, 209 – 211.)

Miten tästä eteenpäin

Ajattelen, että seuraava tavoitteeni on yhteistyössä nykyisen oppilaanohjaajan tehtäviä tekevä opettajan ja esimieheni kanssa tarkentaa koulumme opetussuunnitelmaa Opetussuunnitelman perusteiden mukaiseksi ja kirjoittaa opetussuunnitelmaan oppilaanohjauksen malli, joka sisältää oppilaanohjauksen koko peruskoulun jatkuvana jatkumona,

yhteistyötahot, työelämään tutustumisen jne. ja vastuuhenkilöt, jotka kullakin luokkasteella vastaavat oppilaanohjauksesta. Työelämään tutustumisesta pitäisi luoda kouluunme pysyvä käytäntö.

Haluaisin jatkaa ohjauskeskusteluja niiden viime vuoden oppilaiden kanssa, jotka jatkavat lisäopetuksessa. Ohjauskeskustelut voisivat olla ikään kuin kehityskeskusteluja. (Vuorinen 2000.) Silloin oppilas on keskipisteenä ja hänen tulevaisuutensa on keskustelun keskiössä. Aidon dialogin elementit ovat Ellmannin & Josefssonin (1996, 42 - 44) mukaan:

- jatkuvuus, prosessi vie aikaa, keskustelujen tulee muodostaa ketju
- hyväksyntä
- osallistuminen ja aktiivisuus
- kuunteleminen
- avoimuus, uudet ratkaisut ovat mahdollisia
- joustavuus, tutuista kaavoista voidaan poiketa
- keskustelun tarve ja motivaatio, osapuolet ovat valmiita tarkastelemaan asioita ja keskustelun kautta muutokseen ja kehitykseen
- ymmärrys
- empatia, keskustelu lisää kaikkien osapuolien ymmärrystä toisia kohtaan.

Minäkäsitys, joka muodostuu itsetunnosta ja itsearvostuksesta, identiteetistä ja käsityksestä omasta kompetenssista, on ohjauksen keskeinen elementti. Vammaisten oppilaiden kanssa ohjaustyössä on tärkeää tukea minuuden ja realistisen minäkäsityksen kehittymistä ihan samoin kuin vammattomien oppilaiden ohjauksessa. Tavoitteena on auttaa ohjattavaa pohtimaan omaa minuuttaan mahdollisimman laajasti. (Nissilä, Lairio & Puukari 2001, 91 – 101.)

Mielestäni on hyvin tärkeää tukea oppilaita löytämään ja tunnistamaan omat vahvuutensa ja haasteensa tasavertaisen osallisuuden toteutumiseksi saavutettavassa ja esteettömässä yhteiskunnassa. Heidän on päästävä kokemaan ja näkemään elämää koulun seinien ulkopuolelle realistisen käsityksen syntymiseksi. Edellä mainitut asiat voivat toteutua pitkäjänteisen, riittävän pitkäkestoisen työn tuloksena, jossa yhtenä osana on työelämään tutustuminen.

Lähteet:

- Ahponen, H. 2008. Vaikeavammaisen nuoren aikuistuminen. Yksilöllinen ja erilainen elämäntulkku. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 94. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Alanen, S., Hiekkataipale, J., Kauttu, P. & Siippainen, M. 2004. Suunta. Ohjaajan materiaali. (2.painos) Porvoo: WSOY.
- Alanen, S., Hiekkataipale, J., Kauttu, P. & Siippainen, M. 2007. Peruskoulun oppilaanohjauksen suunta. (4.-7.painos) Porvoo: WSOY.
- Ellmin, R. & Josefsson, L. 1996. Utvecklingsamtal i skolan. Artikkelin viitattu teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & T. Spangar (toim.) 2004. Ohjaus ammattina ja tieteenalana 3. Ohjaustyön välineet. Jyväskylä: PS-kustannus, 82 - 83.
- <http://www.ruskis.fi/>. 2008. Helsinki: Ruskeasuon koulu.
- Ikonen, O & Virtanen, P. 2007 (toim.) Erilainen oppija yhteiseen kouluun. Kokemuksia yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden toteutumisesta. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Merimaa, E. 2004. Oppilaan ja opiskelijan ohjaus perusopetuksen ja lukion opetus suunnitelmassa. Teoksessa H. Kasurinen (toim.) Ohjausta opintoihin ja elämään – opintojen ohjaus oppilaitoksessa. Helsinki: Opetushallitus, 71 – 81.
- Lampinen, R. 2007. Omat polut. Vammaisesta lapsesta täysvaltaiseksi aikuiseksi. Helsinki: Edita.
- Launonen, K. 2007. Vuorovaikutus – kehitys, riskit ja kuntoutus vuorovaikutuksen keinoin. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Linnakangas, R., Suikkanen, A., Savtschenko, V. & Virta, I. 2006. Uuden alussa vai umpikujassa? Vammaiset matkalla yhdenvertaiseen kansalaisuuteen. Raportteja 15 / 2006. Helsinki: Stakes.
- Nissilä, P., Lairio, M. & Puukari, S. 2001. Minäkäsityksen tukeminen ohjauksessa. Teoksessa M. Lairio & S. Puukari (toim.) Muutoksista mahdollisuuksiin. Ohjauksen uutta identiteettiä etsimässä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 91 - 102.
- Onnismaa, J., Pasanen, H. & Spangar, T. (toim.) 2004. Ohjaus ammattina ja tieteenalana 3. Ohjaustyön välineet. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Peavy, V. R. 2001. Elämäni työkirja. Suomentaja Petri Auvinen. Helsinki: Psykologien Kustannus.
- Peavy, V. R. 2006. Sosiodynaamisen ohjauksen opas. Suomentaja Petri Auvinen. Helsinki: Psykologien Kustannus.
- Perusopetuksen opetus suunnitelman perusteet. 2004. Helsinki: Opetushallitus.
- Ruskeasuon koulun koulu kohtainen opetus suunnitelma. 31.10.2006. Helsinki: Ruskeasuon koulu.
- Utriainen, R. 2004. Osallisuus – syrjimättömyys – ihmisoikeudet. Euroopan vammaistenvuoden 2003 tavoitteita. I OSA. Raportti Euroopan vammaistenvuoden 2003 toteutumisesta Suomessa. VANE-julkaisuja 5. Helsinki: Valtakunnallinen vammaisneuvosto.
- Vehmas, S. 2005. Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki: Gaudeamus.
- Vuorinen, J. 2000. Opinto-ohjaus – ohjausta koulunuorison keskuudessa. Teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & T. Spangar (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 2 ohjauksen toimintakentät. Jyväskylä: PS-kustannus, 70 - 88.

Väyrynen, S. 2001. Miten opitaan elämään yhdessä? – Inklusion monet kasvot. Teoksessa P. Murto, A. Naukkarinen, T. Saloviita (toim.) Inklusion haaste koululle. Jyväskylä: PS-kustannus, 12 - 29.

LIITE 1 Tet –raportti (Fontteja pienennetty tätä raporttia varten tekstin sovittamiseksi marginaalien sisään.)

Tet -työpaikkani_____

Vastuuhenkilöni_____

1. Arvioi seuraavien tehtävien avulla työtä tai ammattia, johon pääsit tet -jaksolla parhaiten tutustumaan

Tutustumisammatti / työtehtävä

Tärkein työväline / tärkeimmät työvälineet:

Työn tarkoitus tai tuotos, joka ammatissa saatiin aikaan?_____

2. Rastita se tutkintotaso, joka ammattilaisella on tai pitää olla?

- korkeakouluasteen tutkinto_____
- toisen asteen tutkinto_____
- peruskoulu_____

3. Arvioi ammatin fyysisiä vaatimuksia ja omaa selviytymistäsi ammatista

-joutuuko ammatissa	kyllä	ei	selviäisin	en
• katsomaan tarkasti lähelle tai kauas	___	___	___	___
• kuuntelemaan tarkasti	___	___	___	___
• kumartumaan, kurkottamaan	___	___	___	___
• nostamaan, kantamaan, siirtämään	___	___	___	___
• seisomaan tai kävelemään	___	___	___	___
• istumaan tuolissa /kulkuneuvossa	___	___	___	___
• kiipeämään, tasapainoilemaan	___	___	___	___
• näppäilemään, tekemään käsin toistuvia liikkeitä	___	___	___	___
• altistumaan kuumuudelle / kosteudelle	___	___	___	___
• olemaan tyylikäs ja huoliteltu	___	___	___	___

4. Arvioi tutustumisammattin vaatimuksia ja itseäsi suhteessa näihin vaatimuksiin

Ammatissa tarvitaan	kyllä	ei	selviäisin	en
• sosiaalista lahjakkuutta	___	___	___	___
• kielellistä lahjakkuutta / kykyä kirjalliseen ja puheilmaisuun, kielitaitoa	___	___	___	___
• matemaattista lahjakkuutta	___	___	___	___
• muistia	___	___	___	___
• kuvallista lahjakkuutta	___	___	___	___
• musikaalista lahjakkuutta	___	___	___	___
• käytännöllistä lahjakkuutta, näppäryyttä, kätevyyttä	___	___	___	___
• liikunnallista lahjakkuutta	___	___	___	___
• ilmaisutaitoa	___	___	___	___
• luovuutta	___	___	___	___

5. Arvioi muita osaamisvalmiuksia

Ammatissa joutuu

kyllä ei selviäisin en

- reagoimaan aikailematta, tekemään nopeita päätöksiä _____
- ratkaisemaan ongelmia ja toimimaan itsenäisesti _____
- johtamaan, ottamaan vastuun taloudellisista tilanteista _____
- noudattamaan sääntöjä ja määräyksiä _____
- tekemään useita asioita yhtä aikaa _____
- keskittymään _____
- pohtimaan ja ajattelemaan työasioita myös vapaa-ajalla _____
- järjestämään omaa työtä, laatimaan aikatauluja ja pysymään niissä _____
- olemaan järjestelmällinen, pitämään esineet ja asiat järjestyksessä _____
- olemaan aloitteellinen, ottamaan riskejä _____
- kestäämään kiirettä, paineita ja riskejä _____
- oppimaan uutta, olemaan ajan tasalla _____

6. Millainen on ammatin palkkaus?

7. Millainen on ammatin työaika?

säännöllinen päivätyö _____

urakkatyö _____

vuorotyö _____

joustava työaika _____

tyypillinen työaika _____

8. Arvioi työtä seuraavien piirteiden osalta laittamalla rasti viivalle

ryhmytyön osuus	pieni_____suuri
vastuu	pieni_____suuri
fyysinen kunto	pieni_____suuri
käden taidot	pieni_____suuri
koneiden ja laitteiden käyttötaito	pieni_____suuri
tarkkuus	pieni_____suuri
nopeaälyisyys	pieni_____suuri
erityiskulut	pieni_____suuri
yhteistyötaidot	pieni_____suuri
uutteruus	pieni_____suuri
ideointi	pieni_____suuri
taiteellisuus	pieni_____suuri

9. Missä yrityksissä ja laitoksissa ammatin työtä on saatavilla?

kotipaikkakunnallasi_____

muualla kotimaassa_____

ulkomailla_____

10. Miten ammatissa ja / tai työuralla voi edetä, kehittää itseään tai opiskella lisää?

11. Onko ammatissa mahdollisuus tai pakko toimia yrittäjänä?

12. Voisitko tulevaisuudessa ajatella sijoittuvasti tälle alalle yrittäjänä tai työntekijänä?

Tet -paikkani ilmapiiri oli

Minut otettiin vastaan

Muut työntekijät suhtautuivat minuun

Olisin halunnut enemmän

Vähemmän olisi voinut olla

Hienointa työpaikassa oli

Työpaikassa oli otettu huomioon liikuntaesteiset, miten

Erityisesti haluan sanoa
